

CULTUL ÎMPĂRĂTESEI ELISABETA LA MAGHIARII DIN CLUJ ÎN PERIOADA DUALISTĂ

The cult of Empress Elisabeth among the Hungarians living in Cluj during the Dualism. The present paper presents an exceptional museum object, of great artistic and historical value, the *Elisabeth Flag*, created at the order of the Transylvanian Carpathian Society in 1900. It illustrates the cult Hungarians in Cluj dedicated to Empress Elisabeth after her death in 1898. The paper presents the political and historical context that explains the creation of this item and the popularity Elisabeth enjoyed at the level of Hungarian public consciousness. Several initiatives were accomplished in her memory: the erection of a statue, a bridge, and a recreation park, placing of memorial plaques, and planting trees. The cult of the empress was linked to her interest for natural beauty, thus justifying the commemorative activities organized by the Transylvanian Carpathian Society.

Keywords: *cult of Empress Elisabeth, Austro-Hungarian dualism, Hungarians in Cluj during the dualist period, Transylvanian Carpathian Society, Elisabeth-flag, embroidery*

Interesul nostru față de acest subiect a apărut în urma unei expoziții temporare recente, intitulată *Istoria turismului în Transilvania*, care a fost deschisă în incinta Cetății medievale din Târgu Mureș și la organizarea căreia a colaborat și Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca¹.

Alături de diverse exponate legate de istoria turismului, bastoane, topoare, hărți, litografii cu imagini din orașele transilvănene², a fost expusă o piesă din patrimoniul muzeului clujean, datând din perioada Monarhiei Austro-Ungare, care ilustrează cultul dedicat împărătesei și reginei Elisabeta de către supușii săi maghiari din orașul de pe Someș. Este vorba de un steag al Societății Carpatine Ardelene, confecționat în anul 1900, o adevărată capodoperă tehnică și artistică, decorat cu o broderie de mari dimensiuni, înfățișând imaginea împărătesei austriece³. În articolul de față ne propunem să prezentăm această piesă, precum și contextul istorico-politic în care a fost realizată.

*

Personalitatea Elisabetei de Austria, relațiile ei privilegiate cu maghiarii din Imperiul Habsburgic și cultul care i-a fost dedicat de către aceștia fac obiectul unei bibliografii consistente. Cu toate acestea, nu există multe studii care să detalieze la modul concret aceste subiecte, cu atât mai puțin în cazul comunității maghiare din Clujul epocii dualiste.

¹ Ideea realizării acestei expoziții a aparținut organizației Salvamont și Societății Carpatine Ardelene din Târgu-Mureș, cu precădere d-lor Zoltán și Miklós Hints, iar organizarea ei s-a bucurat de sprijinul Muzeului Județean Târgu-Mureș. Expoziția a fost deschisă în perioada 10 iunie - 30 septembrie 2011.

² Litografiile au fost realizate după desenele lui Ludwig Rohbock, executate pentru albumul *Magyarország és Erdély képekben* [Ungaria și Transilvania în imagini], apărut în trei volume, între anii 1856-1864. Pentru exemplarele deținute de muzeul clujean, vezi Claudia M. Bonta, *Itinerarii grafice de secol XIX. Transilvania văzută de Ludwig Rohbock*. Cluj-Napoca, Editura Polis, 2009.

³ Bunul cultural cu numărul de inventar: M 6981.

Ducesa bavareză Elisabeta de Wittelsbach a devenit împărăteasă a Austriei în anul 1854, în urma căsătoriei sale cu împăratul Franz Joseph. Ea și-a impresionat contemporanii nu doar prin frumusețe și destinul ei tragic⁴, ci și prin convingerile sale politice liberale, cărora le-a dat glas – îndeosebi la începuturile domniei – la Curtea imperială vieneză. De asemenea, a fost considerată o personalitate de factură romantică, non-conformistă (cel puțin în raport cu statutul său social de excepție) și atrasă de frumusețile simple și neconvenționale ale naturii. După cum vom vedea, această ultimă trăsătură va fi prețuită în mod deosebit de către opinia publică, inclusiv cea din Transilvania, după moartea sa.

Eticheta și regulile rigide ale Curții vieneze nu i-au permis Elisabetei să devină o colaboratoare apropiată a soțului său. „Elisabeta a făcut, cu siguranță, eforturi să-și învingă teama pe care i-o stârnea sistemul de curte și să se adapteze la constrângerile lui”, afirmă Jean-Paul Bled, unul dintre istoricii care s-au aplecat asupra biografiei lui Franz Joseph. „Dar tot atât de adevărat este – scrie acesta în continuare – că nu a reușit niciodată să-și depășească crisparea și să se integreze unei lumi care îi rămânea străină. Nu izbutea să-și înăbușe sentimentul că la Viena se află în exil⁵.”

Toate acestea, precum și traumatismul afectiv provocat de moartea fetiței sale Sofia, în 1857, au provocat o ruptură definitivă în viața Elisabetei. De acum înainte, ea își va petrece cea mai mare parte a timpului departe de Viena, călătorind prin Europa sau locuind în diverse alte reședințe, la Gödöllő, lângă Budapesta, sau în insula Corfu⁶.

În pofida acestei relative izolări, Elisabeta a reușit să joace un rol politic semnificativ, aducându-și contribuția mai ales la realizarea dualismului austro-ungar, din anul 1867⁷.

Opoziția tinerei împărăteasă „față de Curtea de la Viena și îndeosebi față de puternica sa soacră, arhiducesa Sophie”, a făcut-o să își îndrepte privirile și simpatia spre maghiari, adică spre cei care la 1848 fuseseră inamicii monarhiei⁸.

Din aceste motive, împărăteasa „se străduise să dobândească o perfectă stăpânire a maghiarei, încât putea să rostească discursuri, să scrie scrisori sau să poarte conversații fără dificultate în această limbă. De asemenea, Elisabetei îi plăcea să fie înconjurată de unguri. Câteva dintre doamnele ei de companie, precum contesa Maria Festetics, care o va însoți mult timp în călătorii, și Ida Ferenczy, lectora și confidenta ei, sunt ungueroaice⁹.”

Mulți istorici au ținut să evidențieze simpatia oarecum exagerată a împărătesei față de cauza maghiarilor din Imperiu. Erich Zöllner, Brigitte Hamann sau Jean-Paul

⁴ Moartea i-a răpit doi dintre cei patru copii pe care i-a născut. Primul copil, Sofia, a decedat în 1857, la doar doi ani, iar în 1889, la 31 de ani, Rudolf, prințul moștenitor al Austro-Ungariei, s-a sinucis în castelul de la Mayerling. În anul 1898, împărăteasa însăși cade victimă unui atentat, fiind înjunghiată la Geneva de către un anarhist italian. Vezi Erich Zöllner, *Istoria Austriei. De la începuturi până în prezent*. București, Editura Enciclopedică, 1997, vol. II, p. 527; Jean Paul-Bled, *Franz Joseph*. București, Editura Trei, 2002, p. 199, 204, 492.

⁵ Bled, *op.cit.*, p. 199.

⁶ *Ibidem*, p. 225-229; 291.

⁷ Zöllner, *op.cit.*, vol. II, p. 509-511; Bled, *op.cit.*, p. 290-302; Paul Lendvai, *Ungurii. Timp de un mileniu învingători în înfrîngeri*. București, Editura Humanitas, 2001, p. 284-291.

⁸ Lendvai, *op.cit.*, p. 283-284.

⁹ Bled, *op.cit.*, p. 293; Lendvai, *op.cit.*, p. 284.

Bled arată că, pentru a cunoaște îndeaproape doleanțele supușilor săi maghiari, Elisabeta se întâlnea în mod frecvent cu politicienii maghiari animați de vederi liberale, printre care se remarcă Ferenc Deák, Eötvös József sau Gyula Andrássy, adepți convinși ai reconcilierii austro-maghiare. În urma acestor întâlniri, Elisabeta devenise „o ambasadoare exaltată a intereselor maghiarilor pe lângă Franz Joseph”, afirmă Bled¹⁰.

Brigitte Hamann o consideră și ea pe împărăteasă „o susținătoare înflăcărată a cauzei maghiare¹¹”, „o unealtă voluntară, ba de-a dreptul fanatică” a contelui Gyula Andrássy. Hamann efectuează și o analiză minuțioasă a relației de iubire – de altfel platonice și discretă – dintre împărăteasă și viitorul ministru de Externe al dublei monarhii¹². Istoricul austriac Erich Zöllner subliniază și el că „politicienii unguri au aflat o susținătoare pasionată în persoana împărătesei Elisabeta, care încă în zilele critice de după Königgrätz stăruise mult pe lângă soțul ei să fie prevenitor față de unguri¹³.”

Într-o perioadă în care miniștrii lui Franz Joseph vehiculau îndeosebi soluții centraliste sau federaliste de reorganizare a imperiului, Elisabeta a întreprins presiuni asupra soțului său pentru ca acesta să se angajeze în discuții cu Deák și cu Andrássy, iar înțelegerea dintre partea austriacă și cea maghiară să se finalizeze în formula dorită de maghiari, respectiv prin *dualism*¹⁴.

Desigur, acest proiect s-a putut materializa și datorită faptului că era în acord cu ideile politice ale baronului Ferdinand von Beust, cel care preluase ministerul afacerilor externe al monarhiei și făcuse posibilă încheierea compromisului istoric dintre Austria și Ungaria, realizat în data de 27 mai 1867¹⁵.

Elisabeta a devenit regină a Ungariei în anul 1867, impresionându-i în mod plăcut pe maghiari prin faptul că a insistat ca la încoronarea lui Franz Joseph, săvârșită în data de 8 iunie 1867, la biserica Mátyás din Buda, să fie folosită coroana Sfântului Ștefan, ascunsă în timpul revoluției maghiare de către Lajos Kossuth. Tot cu această ocazie și tot ca urmare a insistențelor împărătesei, Franz Joseph a acordat o amnistie generală pentru toate delictele politice de la 1848 înapoi¹⁶, fapt care a sporit și mai mult popularitatea soției sale în rândul maghiarilor.

Simpatia Elisabetei față de cauza maghiarilor și față de revendicările politice ale acestora a fost, așadar, cât se poate de clară, încă din epoca respectivă, ceea ce i-a atras prețuirea și devotamentul supușilor săi unguri.

După ce împărăteasa a fost asasinată de către un anarhist italian (în data de 10 septembrie 1898), în cei 16 ani care au urmat până la izbucnirea Primului Război Mondial, în amintirea ei au fost ridicate sau amplasate, doar în Bazinul Carpatic, nu mai puțin de 43 de plăci memoriale, statui sau obeliscuri¹⁷.

¹⁰ Bled, *op.cit.*, p. 292.

¹¹ Lendvai, *op.cit.*, p. 284 și 287.

¹² *Ibidem*, p. 287.

¹³ Zöllner, *op.cit.*, vol. II, p. 509.

¹⁴ Pentru tratativele austro-ungare vezi Zöllner, *op.cit.*, vol. II, p. 509-511; Bled, *op.cit.*, p. 293-302; Lendvai, *op.cit.*, p. 277-291.

¹⁵ Zöllner, *op.cit.*, vol. II, p. 509; Lendvai, *op.cit.*, p. 282.

¹⁶ Pentru evenimentele legate de ceremonia încoronării vezi Lendvai, *op.cit.*, p. 277-283.

¹⁷ Csaba Nánó, *Erzsébet (Sissi) királyné a Fellegráron* [Regina Elisabeta (Sissi) pe Cetățuie], în *Erdélyi Napló*, 10 august 2011.

Formele de doliu sau de evocare a amintirii împărătesei Elisabeta erau numeroase, astfel încât fiecare categorie socială a avut ocazia să-i aducă acesteia un omagiu specific. În întreaga Ungarie au fost organizate ceremonii de comemorare, fie de către autorități, fie de către diferitele asociații particulare, organizații civile sau școli. Au fost inițiate străngeri de fonduri pentru ridicarea unor statui, au fost plantați arbori memoriali, au fost ținute slujbe de pomenire, la care au participat numeroși credincioși¹⁸.

Cultul împărătesei Elisabeta a dăinuit până în zilele noastre, exprimându-se atât prin forme tradiționale (de exemplu prin edificarea unor noi statui), cât și prin altele, noi, cum ar fi realizarea unor filme sau spectacole muzicale având ca subiect viața lui Sissy. Publicul contemporan este atras în continuare de destinul spectaculos și tragic al uneia dintre cele mai cunoscute figuri feminine ale epocii moderne.

*

În Clujul de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX (un oraș aflat în plin proces de modernizare, locuit în cea mai mare parte de maghiari), întâlnim aceleași sentimente de devotament față de figura împărătesei Elisabeta pe care le nutreau majoritatea maghiarilor din Imperiul Habsburgic. După cum afirmă un istoric contemporan, cultul acesteia devenise la fel de important ca și cel dedicat lui Lajos Kossuth, liderul revoluționar maghiar de la 1848¹⁹.

Dar moartea lui Kossuth sau a altor personalități marcante ale culturii și politice maghiare, cum au fost, de exemplu, János Arany sau Ferenc Deák, nu i-a luat prin surprindere pe clujeni, datorită vârstei înaintate a acestor personaje, precum și faptului că ziarele publicau în permanență știri despre bolile care îi măcinau pe eroii de altădată la bătrânețe. În schimb, sfârșitul violent și neașteptat al mult-iubitei regine a îndurerat și a șocat întreaga societate clujeană²⁰.

Lajos Kelemen (viitorul istoric de artă clujean, pe atunci un tânăr contemporan cu evenimentele) scria în notițele sale zilnice că, la slujba de pomenire din ziua înmormântării reginei Elisabeta²¹, biserica reformată (de pe str. Kogălniceanu de astăzi) era plină nu doar de reprezentanți ai oficialităților, instituțiilor și asociațiilor particulare, ci și de mici meseriași sau de „biete femei”, care își manifestau durerea prin plâsete, auzite din toate părțile bisericii²².

În semn de prețuire a reginei Elisabeta, oficialitățile clujene de la cumpăna secolelor XIX-XX, precum și Societatea de Înfrumusețare a Orașului și-au propus să realizeze un „Complex Elisabeta”, pe latura dinspre Parcul Central a Cetățuii Clujului²³. Acest complex urma să cuprindă o zonă de promenadă, o alee șerpuitoare pe latura

¹⁸ Csilla Schreck, *Mater Dolorosa – avagy Erzsébet királyné halála az országos közvéleményben* [*Mater Dolorosa – sau moartea reginei Elisabeta în opinia publică națională*], www.kvt99.lib.uni-miskolc.hu:8080.

¹⁹ Zsolt Gyarmathy, *Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsvárán* [Viața publică și privată în Clujul vremurilor de pace]. Cluj, Editura Komp-Press, 2005, p. 281.

²⁰ Gyarmathy, *op. cit.*, p. 283.

²¹ În data de 17 septembrie 1898.

²² Vezi studiul lui Zsolt Gyarmathy, *Kelemen Lajos ifjúkori naplójegyzetei*, [Însemnările de jurnal din tinerețe ale lui Kelemen Lajos], în Gyarmathy, *op. cit.*, p. 281-284.

²³ Tóthpál Tamás, *Erzsébet királyné emléké a kolozsvári EKE kiemelten támogatta* [Amintirea reginei Elisabeta a fost sprijinită remarcabil de EKE din Cluj], 4 august 2011 (<http://www.szabadsag.ro/szabadsag/servlet/szabadsag/template/article,PArticleScreen.vm/id/61371>).

amintită a Cetățuiei, un pod peste Someș, care să poarte numele Elisabetei, precum și o statuie a reginei defuncte²⁴.

„Aleea Elisabeta”, cu o lungime de 420 m, a fost dată în folosință în toamna anului 1900²⁵. Ulterior, în data de 16 iunie 1901, pe această alee a fost inaugurat un bust din bronz al reginei Elisabeta, realizat de sculptorul maghiar Alajos Stróbl. Bustul a fost amplasat pe un soclu din marmură, executat de Lajos Pákey, arhitectul-șef al orașului Cluj din primele decenii ale secolului al XX-lea²⁶.

Nu dispunem de date clare cu privire la momentul dispariției bustului reginei Elisabeta. În zilele noastre, Consiliul Național al Maghiarilor din Transilvania a propus „reamplasarea” statuii, prin executarea unei copii după bustul împărătesei Elisabeta de la Miskolc (Ungaria).

Pentru a facilita accesul publicului în zona de agrement nou-creată, Societatea de Înfrumusețare a Orașului a inițiat și construirea unui pod din fier peste Someșul Mic. Amplasat lângă Teatrul de Vară de odinioară (Opera Maghiară de astăzi), acesta a primit tot numele de „Podul Elisabeta” și a fost dat în folosință în data de 20 august 1902²⁷.

În primele decenii ale secolului al XX-lea, până la Primul Război Mondial, statuia Elisabetei a devenit un loc de pelerinaj pentru clujeni. În 1908, la 10 ani de la moartea reginei maghiare, revista *Ellenzék* scria următoarele: „Comasiunea, recunoștința și pioșenia națiunii maghiare se leagă din ce în ce mai strâns de amintirea reginei. La Cluj, acestea sunt exprimate și în forme exterioare. Statuia reginei Elisabeta va fi mâine loc de pelerinaj. Statuia, precum și poarta de la aleea care conduce spre aceasta, podul și scările vor fi, ca în fiecare an, învelite în doliu, gratuit, de către firma Gebauer. Momentul de reculegere va fi deschis în fața statuii, de către Școala romano-catolică de fete. La ora opt dimineața, toate clasele vor apărea în fața statuii, conduse de învățătoare și preoți. Vor fi depuse coroane de flori, în acompaniament de discursuri memoriale, recitări de poezii și cântece. Defilarea va ține până spre seară²⁸.”

La poalele Cetățuiei se afla și o stradă care purta numele reginei (astăzi, fosta stradă Elisabeta poartă numele speologului Emil Racoviță). Printre modalitățile prin care clujenii au cinstit memoria Elisabetei mai putem aminti plantarea unor arbori memoriali în zona Cetățuiei²⁹, precum și inscripționarea unei fântâni din Pădurea Făget cu numele reginei Ungariei³⁰.

*

Merite deosebite în cultivarea amintirii reginei Elisabeta i-au revenit Societății Carpatine Ardelene din Cluj (*Erdélyi Kárpát Egyesület*). Această organizație a fost

²⁴ Szakács János, *Erzsébet királyné kolozsvári emlékszobra a régi sajtóban* [Statuia memorială din Cluj a reginei Elisabeta în presa de odinioară], în *Erdélyi Napló*, anul XV, nr. 8 (699), 22 februarie 2005 (http://www.hhrf.org/erdelyinaplo/cikk_nyomtatás.php?id_cikk=2481).

²⁵ Tóthpál, *op.cit.*

²⁶ Szakács, *Erzsébet királyné kolozsvári emlékszobra*.

²⁷ Szakács János, *A kolozsvári Erzsébet híd a régi sajtóban* [Podul Elisabeta din Cluj în presa de odinioară], în *Erdélyi Napló*, anul XV, nr. 9 (700), 1 martie 2005 (http://www.hhrf.org/erdelyinaplo/cikk_nyomtatás.php?id_cikk=2520).

²⁸ *Ellenzék*, 1908, anul IX, nr. 9, p. 3, *apud* Szakács, *Erzsébet királyné kolozsvári emlékszobra*.

²⁹ Tóthpál, *op.cit.*

³⁰ <http://mobellino.blogspot.com/2011/02/elisabeths-spring-geocache.html>.

înființată de Societatea Ardeleană pentru Cultura Maghiară (EMKE), în anul 1891, fiind prima asociație turistică ardeleană maghiară, constituită după exemplul *Karpaten Verein*-ului sașilor de la Sibiu.

Societatea a avut ca obiectiv promovarea drumețiilor și a turismului montan, precum și colectarea de obiecte cu caracter etnografic. Ulterior, această organizație a pus bazele unui muzeu, Muzeul Carpatin, cu un specific corespunzător obiectivelor societății fondatoare. Această instituție a fost deschisă pentru public în anul 1902, avându-și sediul în casa Matia Corvinul³¹.

La doar patru zile de la moartea tragică a împărătesei Elisabeta, în ședința extraordinară din data de 14 septembrie 1898, comitetul Societății Carpatine a analizat modalitățile prin care membrii Societății vor participa la „doliul cutremurător în care se află întreaga țară și națiune³².”

Printre manifestările de recunoștință față de „cea mai bună, nobilă și sfântă regină pe care a avut-o națiunea maghiară” au fost propuse următoarele: consemnarea sentimentelor de durere ale membrilor Societății în procesul-verbal al ședinței; trimiterea unei scrisori de condoleanțe către împăratul Franz Joseph; arborarea steagului negru la sediul oficial al Societății timp de 30 zile și îmbrăcarea însemnelor în culoare neagră timp de trei luni; apariția revistei *Erdély*³³ în chenar negru pe tot parcursul anului 1898; construirea unei cabane cu numele Elisabeta, precum și confecționarea unui „steag Elisabeta³⁴.”

Steagul Elisabeta urma să fie primul steag oficial al Societății Carpatine, iar în vederea confecționării sale membrii comitetului au cerut permisiunea împăratului Franz Joseph.

Aprobarea împăratului a sosit în aprilie 1899, după care s-a trecut la realizarea efectivă a acestui însemn.

Steagul urma să fie executat după modelul flamurilor de luptă maghiare folosite de-a lungul scolelor. Acestea erau decorate cu imaginea Fecioarei Maria, protectoarea Ungariei. În cazul steagului Elisabeta, simbolul sacru urma să fie imaginea împărătesei mult-iubite. „Să numim *drapel-Elisabeta* acel steag pe care îl vom purta în luptele sfinte ale culturii”, precizau membrii Societății Carpatine în „apelul” lor către „doamnele Ungariei”. În continuare, se sublinia faptul că „așa după cum odinioară *Flamura Maria* exprima un ideal, așa să reprezinte și *Steagul Elisabeta* iubirea, pacea, caritatea. Și oare de unde să pornească acest steag nou pe drumul cel mai de seamă, dacă nu din Ardeal, din această patrie a frumuseților naturii?³⁵”

³¹ Pentru Societatea Carpatină Ardeleană și muzeul acesteia vezi: *Az Erdélyi Kárpát Egyesület alapszabályai és ügyrendje* [Regulamentul de Funcționare a Societății Ardelene Carpatine]. Cluj, 1896; *Erdélyi Lexikon*, p. 72, 138; *Erdélyi monográfia*, col. 108-109; Coriolan Petreanu, *Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*. București, Cartea Românească, 1922, p.135; *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*, II, 1981, p. 499.

³² *Erzsébet királyné emlékezete. A választmány részvéte*. [Memoria reginei Elisabeta. Condoleanțele comitetului], în *Erdély. Honismertető Napilap*, 1898, anul VII, nr. 10-12, p. 84. (http://documente.bcucuj.ro/web/bibdgit/periodice/erdely/pdf/BCUCLUJ_FP_108129_1898_010_012.pdf).

³³ Revista oficială a Asociației Carpatine Ardelene.

³⁴ *Erzsébet királyné emlékezete*, în *loc. cit.*, p. 84.

³⁵ *Erzsébet lobogó. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület felhívása Magyarországra asszonyaihoz* [Steagul Elisabeta. Apelul Societății Carpatine Ardelene către doamnele Ungariei], în *loc. cit.*, p. 87.

Steagul a fost confecționat din mătase groasă, de culoare albă, și avea ambele laturi presărate cu motive vegetale (vrejuri, cărcei, frunze dințate) și florale (lalele, garoafe, bujori etc.) brodate, în culori vii și multiple, cu fire de mătase și fire metalice, de aur și de argint.

Motivele decorative sunt tipice *broderiei domnești maghiare*. Această denumire colectivă se aplică broderiilor de înaltă calitate artistică și tehnică, specific ungurești, apărute în secolele XVI-XVIII, în special în Ardeal și Slovacia (*Felvidék*). Ea s-a bucurat însă de mare popularitate și în secolele următoare, îndeosebi în cercurile aristocrației maghiare. Broderia domnească maghiară a preluat elemente decorative atât din motivistica renescentistă italiană și spaniolă, cât și din cea turcească, producând splendide piese cu modele florale, în cele mai vii și variate culori. Un alt element specific al broderiei domnești maghiare era utilizarea frecventă a firului metalic, integral sau parțial din aur sau argint³⁶.

Motivele decorative de pe steagul Elisabeta erau încadrate, pe ambele laturi ale drapelului, într-un chenar brodat cu motivul arcadei, cu fire aurii. În vârfurile „arcadelor” se află o frunză zimțată, iar în interiorul lor mici lalele din fire de aur.

Și forma obiectului este una deosebită, reprezentând un steag „cu coadă de rândunică”, pe margini și pe „cozi” fiind aplicate franjuri din fire de aur, iar în cele două vârfuri ale cozilor ciucuri din fire asemănătoare.

Pe una din laturi, într-un medalion central, este reprezentat bustul împărătesei, executat printr-o broderie atât de fină și densă încât toată imaginea dă impresia unei litografii sau a unei fotografii aplicate ulterior. Elisabeta poartă o rochie simplă, în nuanțe de gri, gri-marونیu, maro-roșcat și negru. Culorile închise sunt sortite să evidențieze sobrietatea împărătesei, această imagine fiind accentuată și de coafura simplă a acesteia (mai multe împletituri prinse în coc), precum și de crucea pe care o poartă la gât. Chenarul medalionului central este constituit din lalele brodate, alese nu întâmplător pentru încadrarea reginei, deoarece acestea simbolizează feminitatea.

Pe cealaltă latură a steagului întâlnim același chenar cu motivul arcadei și aceleași broderii florale, doar că în medalionul central sunt redată stema Ungariei, inițialele Societății Ardelene Carpatine: *E.K.E.*, locul: *Kolozsvár* și anul înființării acesteia: 1891, precum și două flori de colț, simbolul asociației. Stema a fost realizată din mătase, decupată ulterior și cusută în centrul steagului (la fel ca și inițialele Societății și cifrele anului), iar cele două flori de colț au fost brodate cu fir de argint.

Steagul a fost terminat în vara anului 1900, dar expunerea sa publică a avut loc doar în 12 octombrie 1902. În ziua respectivă, după inaugurarea festivă a statuii lui Matia Corvin, din centrul orașului, s-a procedat și la deschiderea muzeului Societății Carpatine Ardelene, în Casa Matia Corvin.

În primele două decenii ale secolului al XX-lea și apoi în perioada 1940-1944, steagul a fost arborat cu ocazia mai multor evenimente festive legate de istoria Ungariei. După desființarea Societății Carpatine Ardelene de către autoritățile comuniste, steagul a ajuns în colecțiile muzeului de istorie din Cluj.

³⁶ Emőke László, *Magyar reneszánsz és barokk hímzések. Vászonalapú úríhmzések*, [Broderii renescentiste și baroce maghiare. Broderii domnești pe suport de pânză]. Budapest, Muzeul de Artă Industrială, 2001, p. 22; *Magyar Katolikus Lexikon, sub voce úríhmzés și fémfonal*.

Drapelul Elisabeta a fost scos din nou la lumină în anul 2011, când filialele din Cluj³⁷ și din Târgu-Mureș ale Societății Carpatine Ardelene (reactivată în anii din urmă) au aniversat 120 de ani de la înființare și au solicitat muzeului clujean împrumutul acestei piese de mare valoare, în vederea organizării unei expoziții comemorative.

Materializare remarcabilă a cultului dedicat împărătesei Elisabeta, steagul poate fi admirat în zilele noastre în colecțiile muzeului de istorie din Cluj. Sentimentele care au însoțit realizarea sa au fost exprimate cel mai bine în scrisoarea de condoleanțe adresată împăratului Franz Joseph de către membrii Societății Ardelene Carpatine, în anul 1898: „Asociația noastră, ca propovăduitoare a frumuseților naturii, a venit, pe bună dreptate, în numele pădurilor și al munților, să o plângă și să poarte doliu după acea Sfântă Femeie care a iubit atât de mult natura și care a vizitat de atâtea ori locurile binecuvântate cu frumuseți de către Dumnezeu³⁸.”

³⁷ Mulțumim și pe această cale d-lui profesor Károly Vekov, de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, care, în calitate de președinte al filialei Cluj a Societății Carpatine Ardelene, ne-a atras atenția asupra acestui bun cultural.

³⁸ Scrisoare redactată în ședința extraordinară din 14 septembrie 1898 a comitetului Societății Carpatine Ardelene.

Steagul Societății Carpatine Ardelene, broderie cu portretul Elisabetei de Austria, 1900.